

Latviešu valoda pasaules valodu kontekstā

Latviešu valodā runā apmēram 2 milj. runātāju.

Latviešu valoda ietilpst 200 lielāko pasaules valodu grupā (pasaulē ir apmēram 7100 valodu, un tikai 394 jeb 6,8 % no visām dzīvajām valodām runā vairāk nekā miljons cilvēku).

Latviešu valoda tiek runāta visās paaudzēs, visās sociolingvistiskajās jomās visā valsts teritorijā. Tai ir valsts valodas un ES oficiālās valodas statuss, resp., latviešu valoda ierindojama t. s. neapdraudēto valodu grupā.

Kaut arī latviešu valoda vērtējama kā konkurētspējīga valoda, jāņem vērā, ka latviešu valoda Latvijas lingvistiskajā telpā konkurē ar vismaz divām no 6 starptautiskajām megavalodām (resp., krievu un angļu valodu).

Latviešu valodas prasme ir pietiekama visos valoddarbības veidos (rakstītprasme, runātprasme, lasītprasme, klausīšanās prasme)

- tiem, kas prot valodu labi vai ļoti labi
- gados jaunākiem respondentiem (15–44)
- cilvēkiem ar augstāko izglītību
- studentiem un skolēniem

Latviešu valoda etnodemogrāfiskā skatījumā

Latvijas iedzīvotāju nacionālais sastāvs (2015):

- 61,6 % latvieši
- 25,8 % krievi
- 3,4 % baltkrievi
- 2,2 % ukraiņi
- 2,1 % poļi
- 1,2 % lietuvieši
- 3,7 % citas tautības

Latvijas iedzīvotāju vidū ir vairāk nekā 160 dažādu tautību pārstāvju.

Iedzīvotāju dzimtā valoda visbiežāk atbilst nacionalitātei, savukārt krievu valodu kā dzimto visbiežāk norāda arī ukraiņi, baltkrievi, poļi.

Valsts valodas prasme

Latviešu valodu prot apmēram 90 % mazākumtautību pārstāvju (2014; sal. 23 % – 1989; 53 % – 2000; 90 % – 2009)

Latviešu valodas prasme Latvijas iedzīvotāju vidū joprojām ir par dažiem procentiem mazāka nekā krievu valodas prasme (96,7 % prot latviešu valodu, 98,5 % prot krievu valodu).

Jauniešu grupā (15–24 g. v.) – latviešu valodu prot 100 % aptaujāto respondentu, bet krievu valodu – 93 %. Turklāt 87,3 % aptaujāto jauniešu prot latviešu valodu ļoti labi vai labi, t. i., B un C valodas prasmes līmenī.

Valodas prasmes kvalitāti ietekmē lingvistiskā vide: viszemākie latviešu valodas prasmes rādītāji ir Latgalē un Rīgā, ko nosaka etnodemogrāfiskā situācija un attiecīgi – valodas lietojuma iespējas un paradumi.

Respondenti, kuri latviešu valodu apguvuši skolā (85 %) un neformālajā vidē – saziņā ar draugiem (58 %) un ikdienas situācijās (54 %) – savu latviešu valodas prasmi vērtējuši kā ļoti labu vai labu.

Vairums t. s. jauno imigrantu latviešu valodu mācās labprāt un vēlas mācīties arī turpmāk: 83,5 % respondentu (dzīvo Latvijā mazāk par pieciem gadiem) ir mācījušies latviešu valodu, un gandrīz visi vēlas turpināt valodas apguvi.

Valsts valodas lietojums

Valodas izvēli dažādās saziņas situācijās joprojām nosaka respondenta dzimtā valoda – latvieši visbiežāk sazinās latviešu valodā, savukārt mazākumtautību pārstāvji lielākajā daļā ikdienas situāciju saziņā lieto krievu valodu.

Salīdzinot ar situāciju pirms pieciem gadiem, latviešu valodas lietojums nedaudz pieaug. Krievu valodu visbiežāk arī latviešiem jālieto, veicot darba pienākumus (lielākoties – strādniekiem, Latgales un Rīgas iedzīvotājiem). Tāpat pieaug krievu valodas lietojums televīzijā. Pozitīvs rādītājs ir latviešu valodas lietojuma pieaugums saziņā ikdienas situācijās uz ielas, veikalā u. tml.

Pozitīvas valsts valodas lietojuma tendences ir jaunākajā vecumgrupā (15–24 g. v.) – jaunieši biežāk nekā vecākās paaudzes pārstāvji visās saziņas situācijās lieto latviešu valodu. Tas nozīmē, ka jauniešu latviešu valodas prasme ir pietiekama un jauniešiem ir pozitīva lingvistiskā attieksme.

Salīdzinot valodu lietojumu visās sociolingvistiskajās jomās ilgākā laika posmā, secināms, ka valsts valodas lietojums ir pieaudzis. Kaut arī lielākoties to sekmējuši instrumentāli mehānismi – normatīvo aktu prasības (izglītībā, darba tirgū u. c.), pieaugusi arī t. s. integratīvā valodas lietojuma nozīme vismaz deklaratīvā līmenī, resp., atzīstot latviešu valodas nepieciešamību katram valsts iedzīvotājam.

Latvijas iedzīvotāju skaits (2015)

1 986 000

Latviešu valoda
dzimtā
1 223 000

Latviešu valodu prot 90 %
mazākumtautību:
16 % – ļoti labi
28 % – labi
33 % – viduvēji
15 % – pamatprasme
9 % – neprot

Vislabākā
valsts valodas
prasme tiem,
kas apguvuši
valodu skolā,
saziņā ar
draugiem un
ikdienas
situācijās

Mazākumtautību jaunieši (18–24)
gandrīz visi prot latviešu valodu:
39 % – teicami, ļoti labi
39 % – labi
20 % – apmierinoši,
pamatprasmes
2 % – vāji, neprot

Lai valodas lietojums palielinātos jābūt nepieciešamībai runāt latviski. Pašlaik valodas pārvaldībā no uzdevuma – iemācīt latviešu valodu visiem valsts iedzīvotājiem – ir jākoncentrējas uz nākamo ne mazāk svarīgo, bet sarežģīto uzdevumu – nodrošināt valsts valodas pilnvērtīgu lietojumu.

Kādās situācijās mazākumtautību pārstāvji runā latviski?

Ja ar viņiem runā latviski – 71 %
Ja sarunu biedrs nesaprot krieviski – 69 %
Valsts iestādēs – 55 %
Ja vairums klātesošo ir latvieši – 48 %
Kad vēlas trenēties runāt latviski – 27 %

Kā veicināt latviešu valodas lietojuma
pieaugumu?

Runāt latviski!

Lingvistiskā attieksme un lingvistiskā uzvedība

Attieksme pret valsts valodu sabiedrībā ir pozitīva: tā tiek uzskatīta par nozīmīgāko valodu Latvijā, tās prasme arvien vairāk tiek atzīta par nepieciešamu nevis tāpēc, lai tikai iegūtu valsts valodas prasmes apliecību un attiecīgi – darbu, bet gan tāpēc, ka savas valsts valoda jāprot visiem, kas šeit dzīvo. Taču, kā rāda aptauju dati, tas vēl nenozīmē arī atbilstošu valodas lietojuma pieaugumu ikdienā.

Lielākā daļa Latvijas iedzīvotāju uzskata, ka bērniem jāapgūst latviešu valoda pēc iespējas ātrāk (pirmsskolā vai sākumskolā).

Kaut arī valsts valodas prasme ir pietiekama, savstarpējā saziņā tā netiek atbilstoši izmantota. Kā norāda aptaujātie mazākumtautību pārstāvji, vienīgais veids, kā vairot latviešu valodas lietojumu, ir sazināties latviski jebkurā dzīves situācijā ar visiem, kam latviešu valoda nav dzimtā valoda.